

LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTEI

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
DOKUMENTŲ DEPARTAMENTO
DOKUMENTŲ VALDYMO SKYRIUS
GAUTA

2016-09-28

Nuorašai:

Lietuvos Respublikos Seimui
Lietuvos Respublikos Vyriausybei
Vyriausiajai rinkimų komisijai

2016-09-28 Nr. g-2016-8639

LIETUVOS RESPUBLIKOS
PREZIDENTO KANCELIARIJA
Gauta
2016-09-28
Nr. RA-3376Lietuvos Respublikos
rinkimų komisija
Gauta

Dar kartą dėl LR Seimo rinkimų įstatymo konstitucingumo

Dalies visuomeninių organizacijų atstovų iniciatyva buvo parengtas ir 2016 m. rugsėjo 9 d. Vyriausiajai rinkimų komisijai bei svarbiausioms valdžios įstaigoms pateiktas kreipimasis „Dėl 2016 m. LR Seimo rinkimų neatitikties LR Konstitucijos nuostatoms“ (žiūrėti „Lietuvos žinių“ 2016-09-14 elektroninę versiją). „Lietuvos žinių“ skaitytojų komentarai (didžioji jų dalis gana profesionalūs) liudija, kad piliečiai supranta tiek Seimo rinkimų įstatymo konstitucingumo, tiek LR Seimo legitimumo problemą.

Norėtusi pagarbiai pažymėti Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos institucinę kultūrą, kadangi ši įstaiga 2016-09-22 raštu Nr. (1D-3165)-2D-4565 atsakė į gautą kreipimąsi. Respublikos Prezidentės vyriausiasis patarėjas Mindaugas Lingė atsakyme pažymėjo, jog „Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2008 m. spalio 1 d. nutarime konstatavo, kad tokia Seimo narių rinkimų sistema, kai yra derinamos proporcinė ir mažoritarinė rinkimų sistemos, savaime nesudaro prielaidų pažeisti Konstitucijoje įtvirtintų visuotinių, lygių, tiesioginių, slapto balsavimo ir kitų demokratinės teisinės valstybės rinkimų standartų“.

Pastebėtina, kad mes savo kreipimesi neteigėme, jog Seimo rinkimų konstitucingumo problema sietina su proporcinės ir mažoritarinės rinkimų sistemų derinimu. Kreipimosi tekste net nėra pavartotos šios sąvokos. Atkreiptinas dėmesys, kad LR Konstitucinis Teismas 2008 m. spalio 1 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 37 straipsnio 1 dalies (2008 m. balandžio 15 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ visa apimtimi nenagrinėjo Seimo rinkimų įstatymo konstitucingumo ir Seimo legitimumo, todėl tai tenka svarstyti ir mūsų nagrinėtu požiūriu. Štai kaip skamba LR Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 1 d. nutarimo rezoliucinė (nutariamoji) dalis:

„Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 37 straipsnio 1 dalis (2008 m. balandžio 15 d. redakcija; Žin., 2008, Nr. 50-1839) ta apimtimi, kuria nustatyta, kad kandidatus į Seimo narius daugiamandatėje rinkimų apygardoje gali kelti tik partija, įregistruota pagal Politinių partijų įstatymą ir atitinkanti Politinių partijų įstatymo reikalavimus dėl partijos narių skaičiaus, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Mes teigiame, kad Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas ir rinkimų praktika pažeidžia LR Konstitucijos 55 straipsnyje įtvirtintą lygių rinkimų teisės principą, piliečiams įgyvendinant pasyviąją rinkimų teisę, taip pat pažeidžia tiesioginių rinkimų teisės principą, piliečiams įgyvendinant aktyviąją rinkimų teisę.

Kodėl?

Pagal mažoritarinę parlamento rinkimų sistemą vienmandatėje rinkimų apygardoje kandidatuojuantis sąrašinis partijos kandidatas, negavęs rinkėjų pasitikėjimo vienmandatėje apygardoje, tuo pačiu metu kandidatuoja į Seimą sąrašiniu būdu. Būdamas partijos sąrašo pradžioje, įprastai jis tampa Seimo nariu (tautos atstovu) be rinkėjų valios. Sąrašuose nesantys vienmandatininkai antros galimybės kandidatuoti

neturi. Kadangi 2 nėra lygu 1, tai reiškia, kad pagal pasyviąją rinkimų teisę rinkimai nėra lygūs. LR Konstitucinis Teismas šiuo aspektu visiškai nėra pasisakęs. LR Konstitucinio Teismo 2008-10-01 nutarime išreikštoje pozicijoje dėl Seimo rinkimų teisėtumo apsiribota kitais kriterijais:

„...tokia Seimo narių rinkimų sistema, kai dėl Seimo narių mandatų varžosi į politinių partijų sąrašus įrašyti kandidatai ir politinių partijų iškelti pavieniai kandidatai, pagal Konstituciją yra galima, jeigu užtikrinama galimybė Seimo rinkimuose dalyvauti ir piliečiams, neįrašytiems į politinių partijų sąrašus ar ne jų keliams“. (Paryškinta autoriaus).

Pateikta LR Konstitucinio teismo nutarimo citata, nekvestionuojanti varžymosi dėl mandato, negali reikšti kandidatavimo į Seimą dviem būdais įvertinimo, nes tokiu atveju būtų pateisinamos varžytuvės su pačiu savimi, todėl akivaizdu, kad teisės vienam piliečiui tuose pačiuose rinkimuose kandidatuoti į Seimą 2 kartus, o kitam – tik 1 kartą, konstitucingumas LR Konstitucinio Teismo nėra nagrinėtas.

Pagalvokime, ar galimos kokios nors varžytuvės, kai įrašytas kandidatas ir iškeltas kandidatas yra tas pats asmuo?

Dėl to Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos nuoroda į LR Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 1 d. nutarimą, kaip neva *išrišusį* rinkimų nelygiateisiškumo problemą, nėra pagrįsta.

Kalbant apie tiesioginės rinkimų teisės principą, įgyvendinant aktyviąją rinkimų teisę, pažymėtina, kad LR Konstitucija (33 str. 1 dalis) demokratiškai išrinkti atstovus patiki tik piliečiams, nesuteikdama aktyviosios rinkimų teisės nei partijoms, nei kitiems juridiniams asmenims. Jeigu partijos tik iškeltų kandidatus ar įrašytų juos į sąrašus (pavyzdžiui, abėcėlės tvarka), o Seimo nario mandato gavimą lemtų tik kandidatų gauti reitingavimo balai, bet ne partijos galutinis sprendimas dėl kandidato vietos sąrašė, nekiltų abejonių, kad Seimo rinkimai yra tiesioginiai.

Tokia situacija, kai parlamentarus renka rinkikai, arba juos į parlamento sudėtį inkorporuoja partijų suvažiavimai ar kiti partiniai organai, nesudaro pagrindo rinkimų vertinti kaip tiesioginių. Pabrėžtina, kad LR Konstitucinis Teismas 2008 m. spalio 1 d. nutarime dėl tiesioginės rinkimų teisės yra pasisakęs gana aiškiai: „*Tiesioginės rinkimų teisės principas reikalauja, kad Seimo nariai būtų renkami be tarpininkų*“. (Paryškinta autoriaus).

Seimo formavimo tvarka, kai į Seimą gali patekti kandidatas, negavęs nė vieno rinkėjo balso ar reitingavimo balo, nėra rinkimai. Savo ruožtu, bandymas aiškinti, kad rinkėjas pasirenka partiją, o partija – kandidatą, nesiderina su tiesioginių rinkimo principu.

Žodžio „*tiesioginis*“ prasmės iškraipymas, šį žodį aiškinant siauriau ar jam suteikiant visai kitą prasmę, iškreipia tiesioginės rinkimų teisės principą tiek logine, tiek ir LR Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 1 d. nutarime pateiktos formulotės prasme. Todėl netenka abejoti, kad dabartine LR Seimo formavimo tvarka pagal partijų sąrašą (nepriklausomai nuo to, kaip mes tą tvarką vadinsime – proporcinė parlamento rinkimų sistema, daugiamandate ar sąrašine Seimo formavimo tvarka) į Seimą inkorporuoti asmenys neturi tautos atstovų statuso. Nekeisdami rinkimų įstatymo, mes vėl suformuosime nelegitimų Seimą, kurio dalis neturės tautos įgaliojimų.

Manytina, kad ne be pagrindo LR Konstitucinis Teismas 2008 m. spalio 1 d. nutarimo rezoliucinėje dalyje pasisakė dėl Seimo rinkimų įstatymo 37 str. 1 dalies konstitucingumo tik ta apimtimi, kuria nustatyta, kad kandidatus daugiamandatėje apygardoje gali kelti tik partija, o nutarimo konstatuojamoje dalyje pažymėjo: „...įstatymų leidėjas, įtvirtindamas atitinkamą Seimo narių rinkimų sistemą, privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų, konstitucinės Seimo, kaip Tautos atstovybės, sampratos“.

Rinkėjų įgaliojimų negavęs pilietis negali būti laikomas tautos atstovu. Partijos duotų įgaliojimų, įrašant asmenį partijos sąrašo pradžioje, tam nepakanka.

Seimo nelegitimumas nėra valstybei ne tik naudingas, bet gali būti ir pavojingas. Tai, kad iki šiol klydome, nereiškia, kad negalime taisyti klaidos.

Gerbiama Lietuvos Respublikos Prezidente, pasinaudokite Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 straipsnio 4 dalimi ir savo teikimu Seimo rinkimų įstatymo galiojimą sustabdykite iki šių metų Seimo rinkimų dienos. Tik pakeitus Seimo rinkimų įstatymą, mes išrinksime legitimų Seimą.

Pertvarkyti Seimo rinkimų sistemą galima tiek pagal naujos Lietuvos Respublikos Konstitucijos projekte (pridedamas) numatytą tvarką, tiek pasirenkant kitokią rinkimų sistemą. Svarbu, kad ji atitiktų LR Konstituciją ir demokratinės valstybės principus.

Pasiteisinant dėl esamos padėties galima pasiguosti žmonijos išmintimi: „*Klysti yra žmogiška, o pasilikti klaidoj – šėtoniška*“.

Priedėlis: leidinys „Lietuvos Respublikos konstitucinės reformos projektas“.

Jonas Ivoška

Adresas – Ankštoji g, 3-3, Vilnius,

el. paštas: jonas@ivoska.lt